

Ο ΟΜΗΡΟΣ ΣΤΟ ΔΥΤΙΚΟ ΜΕΣΑΙΩΝΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΤΕΙΡΗΣ

Ενα από τα βασικότερα χαρακτηριστικά της Ευρωπαϊκής Αναγέννησης και προϋπόθεση, στην πραγματικότητα, όλων των υπολοίπων, είναι η στροφή στην κλασσική αρχαιότητα, ελληνική και ρωμαϊκή. Ήδη από το δεύτερο μισό του 14ου αιώνα είχε διαπιστωθεί ότι το πλαίσιο σκέψης του Μεσαίωνα, ο σχολαστικισμός και η εμμονή στη θεολογία, είχαν εξαντλήσει τη δυναμική τους και δεν μπορούσαν πια να προσφέρουν τόσο σε πνευματικό, όσο και σε κοινωνικό επίπεδο. Η στροφή στην αρχαιότητα δεν θα μπορούσε να παραβλέψει τον Όμηρο, τον πλέον εμβληματικό ποιητή των κλασσικών χρόνων.

Στη διάρκεια του ευρωπαϊκού Μεσαίωνα τα ομηρικά έπη ήταν απρόσιτα στο λατινόφωνο κοινό. Τη θέση τους είχαν πάρει άλλα, ελάσσονα κείμενα, του Τρωικού κύκλου, όπως τα *Κύπρια Έπη* και η *Μικρά Ιλιάδα*, τα οποία δεν αποτελούν έργα του Ομήρου και η ποιότητά τους είναι σαφώς κατώτερη εκείνης της *Ιλιάδας* και της *Οδύσσειας*. Η επίδραση, όμως, που άσκησαν τα κείμενα αυτά στη μεσαιωνική δύση ήταν τόση, σε έκταση και ένταση, ώστε να συμβάλουν αποφασιστικά στην επάνοδο του Ομήρου στο προσκήνιο τον 15^ο αιώνα.

Στη μακρά διάρκεια του Μεσαίωνα κυκλοφορούσαν στη Δυτική Ευρώπη μια πλειάδα κειμένων, γραμμένων στα λατινικά, τα οποία αναπαρήγαγαν ιστορίες του τρωικού κύκλου, οι οποίες είχαν βασιστεί στα ελάσσονα έπη και όχι στην *Ιλιάδα* και την *Οδύσσεια*. Ένα εκ των αρχαιότερων ήταν το *Ilias Latina*, γραμμένο πιθανότατα τον 10^ο μ.Χ. αιώνα, από κάποιον που υπογράφει ως Silius Italicus, παρότι η σύγχρονη έρευνα δεν έχει τεκμηριώσει καμιά σύνδεση του γνωστού ρωμαίου

ποιητή με το συγκεκριμένο έργο. Στην *Ilias Latina* ο ποιητής προσδίδει έμφαση στο ερωτικό στοιχείο, ενώ παράλληλα επιδίδεται και σε μια προσπάθεια εξορθολογισμού του κειμένου, αφαιρώντας ό, τι φαντάζει υπέρλογο. Άλλο ένα κείμενο που άσκησε επίδραση στο Μεσαίωνα ήταν το *Excidium Trojae*, το οποίο τοποθετείται στο διάστημα από τον 4ο έως τον 6ο αιώνα. Ο συγγραφέας του δημιούργησε ένα ευρύτερο ποίημα, το οποίο υπερβαίνει τα στενά όρια των Τρωικών, εμπνέοντας αρκετούς άλλους συγγραφείς στην πορεία των αιώνων, όπως αυτούς οι οποίοι δημιούργησαν τα *The Seege or Batalye of Troje*, έργο ανώνυμου Άγγλου, και το *Trojanische Krieg* του Konrad von Wurzburg. Τη μεγαλύτερη δημοφιλία στη μεσαιωνική περίοδο γνώρισαν δύο άλλα έργα, το *Ephemeris Belli Troiani*, συγγραφέας του οποίου εφέρετο κάποιος Δίκτυς ο Κρης, και το *De Excidio Troiae Historia*, το οποίο απεδίδετο σε κάποιον Δάρη τον Φρύγα. Και τα δύο κείμενα έχουν συνταχθεί στο διάστημα από τον 4^ο έως τον 6^ο αιώνα. Αν και πιθανότατα αντιγράφουν έργα της ελληνιστικής περιόδου, οι συγγραφείς τους υποστηρίζουν ότι είχαν συμμετάσχει στον πόλεμο στην Τροία, ο ένας στις τάξεις των Ελλήνων και ο άλλος των Τρώων. Οι ισχυρισμοί αυτοί έφεραν τα κείμενα στην πρώτη γραμμή του ενδιαφέροντος, αφού το φιλόμαθες κοινό επιθυμούσε να πληροφορηθεί τα αληθινά γεγονότα και όχι την ποιητική πραγμάτευση του Ομήρου.

Τα κείμενα αυτά είναι που πυροδοτούν το ενδιαφέρον για τα Τρωικά στην καρδιά του Μεσαίωνα, στον 12^ο αιώνα. Ο Joseph του Exeter, Άγγλος ποιητής, συγγράφει περίπου στα 1180 το *De Bello Troiano*, ένα ποίημα αποτελούμενο από 3673 στίχους, εμπνευσμένο από το έργο του Δάρη του Φρύγα. Το πόνημα του Joseph αφιερώθηκε από τον ίδιο στον αρχιεπίσκοπο του Canterbury. Το ποίημα αποπνέει έντονο ρητορισμό και ηθικολογία, καθώς στόχος του είναι να ευαισθητοποιήσει τους αναγνώστες του σε θέματα όπως η υποκρισία, η ευμετάβολη ανθρώπινη τύχη και η αφερεγγυότητα των γυναικών. Ιδιαίτερα εντυπωσιακή είναι η ερμηνεία της συμπεριφοράς της ωραίας Ελένης, την οποία ο Joseph αποδίδει στην παθολογία του ήπατός της. Στον ίδιο αιώνα ο Benoit de Saint-Maure, Γάλλος ποιητής, συνθέτει το επικών διαστάσεων ποίημά του *Le Roman de Troie*, το οποίο εκτείνεται σε περίπου 40.000 στίχους. Βασική πηγή έμπνευσης και αυτού υπήρξε ο Δάρης ο Φρύγας. Ο Benoit είναι ο εμπνευστής της ερωτικής ιστορίας του Τρωίλου και της Χρυσή-

ίδας, στην οποία εμπλέκεται και ο Διομήδης, συνθέτοντας ένα τολμηρό ερωτικό τρίγωνο. Στο ποίημα του Benoit η παραδοσιακή ατμόσφαιρα του κλασσικού έπους έχει απολεσθεί. Οι ήρωες μάχονται με τον τρόπο των ιπποτών, πολλοί εξ αυτών χρησιμοποιούν φρασεολογία παρμένη από την Βίβλο και οι ναοί της Τροίας περιγράφονται ως γοθτικού ρυθμού. Η Τροία προσομοιάζει στο Ελντοράντο, όσον αφορά στα αμύθητα πλούτη που καταγράφονται. Το έργο του Benoit de Saint-Maure επηρέασε σημαντικά τα συγγραφικά πονήματα των Boccaccio, Chaucer και Shakespeare.

Ως συνέχεια των προηγούμενων μεσαιωνικών ποιητών, στον 13ο αιώνα εμφανίζεται ο Guido delle Collone, Ιταλός ποιητής που συνέγραψε το *Historia Destructionis Troiae*. Ο Guido ασκεί δριμεία κριτική στον Όμηρο, τον οποίο κατηγορεί ότι διαστρέβλωσε τα πραγματικά γεγονότα, σε αντίθεση με τον Δάρη τον Φρύγα και τον Δίκτυ τον Κρήτα, οι οποίοι διέσωσαν την ιστορική αλήθεια. Το έργο του Guido βρίθκει ηθικοπλαστικών μηνυμάτων, γεγονός που το κατέστησε εξαιρετικά σημαντικό και διαδεδομένο κείμενο στους μετέπειτα αιώνες.

Στο 14^ο αιώνα κυριαρχεί η μορφή του Geoffrey Chaucer, ο οποίος θεωρείται ως ο πατέρας της αγγλικής λογοτεχνίας. Ο Chaucer εμπνεύστηκε από τον Boccaccio και συνέθεσε τη δική του εκδοχή για την ιστορία του Τρωίλου και της Χρυσήιδας. Όμως ο Chaucer δεν παρουσιάζει, όπως ο Boccaccio, το έργο από μισογυνική σκοπιά. Το έργο του είναι περισσότερο εκλεπτυσμένο, στιχουργικά και νοηματικά.

Στο 14^ο αιώνα ο αυθεντικός Όμηρος επανέρχεται στο προσκήνιο. Ο Petrarca, ο διάσημος Ιταλός ουμανιστής, προμηθεύτηκε το 1353 ή 1354 ένα ελληνικό χειρόγραφο του Ομήρου από τον Νικόλαο Σιγгерό, απεσταλμένο του βυζαντινού αυτοκράτορα στην Ιταλία. Ο Petrarca δεν γνώριζε όμως ελληνικά, σε βαθμό τουλάχιστον που θα του επέτρεπε να προσεγγίσει τα ομηρικά έπη. Είχε, μάλιστα, γράψει ότι ο Όμηρος ήταν μουγγός για αυτόν, γιατί ο ίδιος ήταν κωφός προς τον Όμηρο, επειδή δεν γνώριζε την ελληνική γλώσσα. Ο Petrarca έψαχνε εναγωνίως μεταφραστή και τον βρήκε το 1358 στο πρόσωπο του Leontius Pilatus, ο οποίος ήταν ένας μετρίοτατος λόγιος από την Καλαβρία που προσπαθούσε να εμφανιστεί ως ελληνικής καταγωγής. Η παρότρυνση του Petrarca προς τον Pilatus αφορούσε στη μετάφραση των πρώτων πέντε ραψωδιών της Ιλιάδας. Το 1360 ο Pilatus γνωρίστηκε και με τον Boccaccio, ο

οποίος τον ενθάρρυνε περαιτέρω να προχωρήσει Συγκεκριμένα, ο τελευταίος είχε ενδιαφέρον για τον Όμηρο, το οποίο δεν κατάφερε να καλύψει λόγω περιορισμένης ελληνομάθειας. Η απόπειρά του Pilatus να μεταφράσει τον Όμηρο κατέληξε σε αποτυχία, αφού το αποτέλεσμα της εργασίας του ήταν κακής ποιότητας. Παρά ταύτα ο Petrarca ένωθε ικανοποιημένος που μπόρεσε να διαβάσει, έστω και σε αυτό το επίπεδο, το κείμενο του Ομήρου.

Στο 15^ο αιώνα οι προσπάθειες εντάθηκαν, παρότι υπήρχε δέος για το επίπεδο της ποίησης του Ομήρου. Συγκεκριμένα, ένα από τα βασικά ζητούμενα της στροφής στην κλασσική αρχαιότητα υπήρξε η καλλιπέεια στη γλώσσα. Στόχος ήταν η επιστροφή στο υψηλό επίπεδο των κλασσικών λατινικών, πρότυπο των οποίων είχε υπάρξει το έργο του Virgilius. Το βασικό πρόβλημα των ουμανιστών ήταν ότι ο Όμηρος έβαζε για αυτούς τον πήχη ακόμα υψηλότερα. Θα έπρεπε η μετάφραση του Ομήρου στα λατινικά να υπερβαίνει την ποιότητα της γλώσσας του Virgilius, αφού ο Όμηρος υπήρξε το αξεπέραστο πρότυπο γλώσσας και ύφους σε όλες τις εποχές. Για αυτό και οι μεταφράσεις που ακολουθούν αυτή του Pilatus είναι επιλεκτικές και συνήθως αποδίδουν σε πεζό λόγο το έμμετρο κείμενο του Ομήρου. Για παράδειγμα, ο Leonardo Bruni, στα 1405, αποδίδει συγκεκριμένα χωρία από την 9^η ραψωδία της Ιλιάδας, σε πεζό λόγο, προκειμένου να αποδείξει ότι η ρητορική, της οποίας είναι μέγας θαυμαστής, ξεκίνησε με τον Όμηρο. Ο Guarino Guarini, στα 1427, αποδίδει τη 10^η ραψωδία της Ιλιάδας και την 23^η της Οδύσσειας, στις οποίες παραλείπει σημεία που παρουσιάζουν τον καθημερινό βίο, ώστε να μην υποβαθμίζεται, κατά την άποψή του, η μαγεία της επικής ποίησης. Η πλέον ολοκληρωμένη και ακριβής απόδοση είναι εκείνη του Lorenzo Valla, η οποία ξεκίνησε στα 1442 και ολοκληρώθηκε στα 1458 από τον Francesco Griffolini. Είναι, όμως, και αυτή σε πεζό λόγο.

Λίγα χρόνια νωρίτερα, το 1431, ο Carlo Marsuppini είχε εκδηλώσει την επιθυμία του να μεταφράσει Όμηρο σε έμμετρη μορφή, αλλά απετράπη από τον Ambrogio Traversari, ο οποίος του αντέτεινε ότι είναι αδύνατη η απόδοση του μεγαλείου του ομηρικού λόγου στη λατινική γλώσσα. Γενικώς, στην πρώιμη Αναγέννηση, κατόπιν και των ερευνών του Valla, υπήρχε δυσπιστία σε μέρος των Λατίνων λογίων σχετικά με τη δυνατότητα της λατινικής γλώσσας να καλύψει νοηματικά και σε ποιότητα το εύρος της ελληνικής γλώσσας. Στα 1450 ο πάπας Νικόλα-

ος ο Ε' ανακοίνωσε το μεγαλόπνοο σχέδιό του για τη μετάφραση των σημαντικότερων κειμένων της αρχαιοελληνικής γραμματείας στα λατινικά. Φυσικά, από το σχέδιο δεν θα μπορούσε, τουλάχιστον σε επίπεδο προθέσεων, να απουσιάζουν τα ομηρικά έπη. Το συγκεκριμένο έργο προτάθηκε σε δύο έξοχους ποιητές, τους καλύτερους της εποχής, τους Basinio Basini και Francesco Filelfo, οι οποίοι αρνήθηκαν συναισθανόμενοι το βάρος του εγχειρήματος, αλλά με το επιχείρημα ότι το έργο περιέχει σημεία ανάξια λόγου, που καθιστούσαν την πλήρη μετάφραση περιττή. Τελικά, το 1451, ο πάπας βρήκε πρόθυμο μεταφραστή στο πρόσωπο του Carlo Marsuppini, ο οποίος είκοσι χρόνια νωρίτερα δεν είχε αποτολμήσει τη μετάφραση των ομηρικών επών. Δυστυχώς, ο Marsuppini απεβίωσε το 1453 έχοντας ολοκληρώσει τη μετάφραση μιας και μόνης ραφωδίας. Το έργο του ανέλαβε να συνεχίσει ο σπουδαίος φιλόλογος Angelo Poliziano, ο οποίος επεδίωξε να παραγάγει μια έμμετρη μετάφραση, η οποία θα αιρόταν στο ύψος του πρωτοτύπου. Ο Poliziano μετέφρασε τις ραφωδίες Β'-Ε' και κατόπιν παραιτήθηκε της προσπάθειας. Πάντως, ο ίδιος, έως το τέλος της ζωής του, δήλωνε περήφανος για το νεανικό του εγχείρημα, αν και το αποτέλεσμα δεν δικαίωνε τις προσδοκίες του. Το μέγεθος του Ομήρου ήταν δυσθεώρητο για αυτόν.

Η πρώτη ολοκληρωμένη έκδοση του Ομήρου ήταν αυτή που επιμελήθηκε ο Δημήτριος Χαλκοκονδύλης και εξεδόθη στη Φλωρεντία το 1488/89. Το κείμενο δεν προσέφερε ιδιαίτερα όμως, γιατί η ελληνομάθεια, ειδικά σε ότι αφορούσε ένα εξαιρετικά απαιτητικό κείμενο, δεν επαρκούσε για την κατανόηση του ομηρικού πρωτοτύπου. Στα 1474 τυπώθηκε στη Brescia της Ιταλίας μια δίγλωσση έκδοση της *Ιλιάδας* και το 1497 της *Οδύσσειας*, οι οποίες δεν διεκδικούσαν δάφνες ποιότητας. Η *Οδύσσεια* είχε μεταφραστεί στα λατινικά από τον Raffaele Mattei Volaterrano. Πάντως, στη Βενετία, το σημαντικότερο ίσως εκδοτικό κέντρο της εποχής, η πρώτη πλήρης έκδοση του μεταφρασμένου στα λατινικά Ομήρου έγινε το 1556, εποχή που αρχίζουν να εμφανίζονται και πολλές μεταφράσεις του Ομήρου σε εθνικές γλώσσες.

Στη Γαλλία η πρώτη έκδοση του Ομήρου έγινε το 1510. Επρόκειτο για την έκδοση της μετάφρασης του Niccolo della Valle, η οποία είχε κυκλοφορήσει νωρίτερα στην Ιταλία. Εκδότης ήταν ο Josse Bade. Αυτό αποδεικνύει τη σημασία της Ιταλίας στην διάδοση του ομηρικού κειμένου, και γενικότερα των ομηρικών σπουδών στην Ευρώπη της Αναγέννησης.

Απόλυτα ενδεικτική της κατάστασης των ομηρικών σπουδών στην Ιταλία του 15^{ου} αιώνα αποτελεί ο Marsilio Ficino (1433-1499). Ο Ficino υπήρξε ο πλέον επιφανής ουμανιστής στη Φλωρεντία και αυτός που επιφορτίστηκε με τη μετάφραση και το σχολιασμό μεγάλου μέρους της πλατωνικής φιλοσοφικής γραμματείας. Πέρα από τις μεταφράσεις και τα σχόλια, ο Ficino συνέγραψε και ένα αρκετά εκτεταμένο έργο, το *Theologia Platonica de immortalitate animae*, στο οποίο εκθέτει τη δική του φιλοσοφία. Σε αυτό ο Ficino αναφέρεται στον Όμηρο οκτώ φορές. Όπως θα δούμε, όμως, το επίπεδο της γνώσης του για τον Όμηρο είναι τουλάχιστον στοιχειώδες, παρότι ο ίδιος ήταν θαυμαστής και εμπριθέστατος γνώστης της ελληνικής αρχαιότητας. Οι γνώσεις του για τον Όμηρο αποτελούσαν, κυρίως, προϊόν της μελέτης των πλατωνικών κειμένων, πράγμα που φαίνεται εύκολα, μιας και συνήθως αναφέρει τον Πλάτωνα ως πηγή του, όταν μνημονεύει τον Όμηρο. Ο Ficino, βασισμένος σε αρχαίες πηγές που δεν κατονομάζει αλλά και δεν φαίνεται να αποδέχεται πλήρως, παρουσιάζει τον Όμηρο ως τρελό (*insanus*), παραφράζοντας και παρανοώντας προφανώς την ένθεη μανία των ποιητών, όπως καταγράφεται στα ελληνικά. Επίσης, ο Όμηρος, παρότι τυφλός, παρουσιάζεται ως εξαιρετικής ευφυΐας άνθρωπος, ώστε μπόρεσε να δει και να μάθει τόσα πολλά πράγματα, τα οποία αργότερα ύμνησε με τον πλέον επιτυχημένο τρόπο, πετυχαίνοντας να συναιρέσει όλες τις τέχνες. Ο Ficino, όμως, πίστευε ότι οι στίχοι του Ομήρου κρύβουν και βαθύτερα νοήματα. Ο ίδιος συμφωνούσε με τα γραφόμενα των Χαλδαίων μάγων, οι οποίοι υποστήριζαν ότι η ψυχή μπορεί να περιτυλιχθεί από ακτίνες φωτός. Εκμεταλλευόμενη την ελαφρότητα του φωτός, η ψυχή μπορεί να αρθεί από τον κόσμο της ύλης και των αισθήσεων. Ο Ficino ταυτίζει τα περιγραφόμενα από τους Χαλδαίους μάγους με τη χρυσή άλυσο, την οποία είδε ο Όμηρος να κρέμεται από τον ουρανό και να φθάνει έως τη Γη. Μέσω αυτής, όποιος καταφέρνει να την δει, μπορεί να ανέλθει στον ουρανό. Δεν είμαστε σίγουροι για το κατά πόσο γνώριζε απευθείας το ομηρικό κείμενο ο Ficino, μιας και τη συγκεκριμένη εικόνα περιγράφουν ο Πλάτων και ο Μακρόβιος. Ο Ficino, όπως και πολλοί άλλοι Ιταλοί ουμανιστές του 15^{ου} αιώνα πίστευαν στην ύπαρξη μιας μυστικής γνώσης, η οποία διέτρεχε την ιστορία της ανθρωπότητας από τα απώτατα βάθη της έως τον 15^ο αιώνα. Κρίκος αυτής της μυστικής αλυσίδας γνώσης, και μάλιστα κομβικός, υπήρξε ο Όμηρος, ο οποίος είχε συμβάλλει στη

μετάδοση της γνώσης από την ανατολή στον Ελλαδικό χώρο.

Σε άλλο σημείο του έργου του ο Ficino παραθέτει ένα χωρίο του Ομήρου, το οποίο αναφέρεται στον Τειρεσία. Το ιδιαίτερο στοιχείο είναι ότι ο Ficino χρησιμοποιεί λατινική μετάφραση και όχι το ελληνικό κείμενο, παρότι σε άλλα σημεία παραπέμπει στα πρωτότυπα ελληνικά κείμενα. Θα λέγαμε ότι, παρά τη θέληση του Ficino να ασχοληθεί με τον Όμηρο, τα εμπόδια που συναντούσε στην προσέγγιση των πρωτοτύπων επών, δεν τον βοηθούσαν να εμβαθύνει στον Όμηρο. Η γνώση του Ficino για τον Όμηρο είναι κυρίως αποτέλεσμα της μελέτης των πλατωνικών διαλόγων, ιδίως του Ίωνα, στον οποίο ο Πλάτων πραγματεύεται την ποίηση και ασχολείται εκτενώς και επισταμένως με τον Όμηρο.

Συμπερασματικά, ο Όμηρος και οι ομηρικές σπουδές προσελήφθησαν με ένα πολύ ιδιαίτερο τρόπο από τον λατινικό Μεσαίωνα και την Αναγέννηση. Η γλώσσα διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο στην πορεία των ομηρικών επών. Ο Όμηρος είναι δεμένος με την ελληνική και οποιαδήποτε προσπάθεια να τον δει και να τον αντιμετωπίσει κανείς εκτός αυτού του πλαισίου είναι καταδικασμένη. Η διάδοση του ελληνικού κειμένου του Ομήρου ανέβασε ψηλά τον πήχη και για τα νεολατινικά. Η γλώσσα εκλεπτύνθηκε και εξελίχθηκε γιατί υπήρχε το αξεπέραστο γλωσσικό πρότυπο του Ομήρου.

Ο ΟΜΗΡΟΣ ΚΑΙ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΚΕΨΗ

ΕΝΑΡΚΤΗΡΙΑ ΔΙΑΛΕΞΗ: **DIANE CUNY**

ΕΠΙΜΕΛΗΤΕΣ ΕΚΔΟΣΗΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΑΡΑΜΠΑΤΖΗΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΒΛΑΧΑΚΗΣ

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ. ΠΡΩΤΟΠΑΠΑΔΑΚΗΣ

Ο ΟΜΗΡΟΣ ΚΑΙ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΚΕΨΗ
ΕΝΑΡΚΗΤΗΡΙΑ ΔΙΑΛΕΞΗ: **DIANE CUNY**

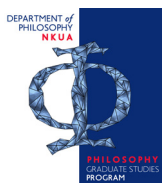
ΕΠΙΜΕΛΗΤΕΣ ΕΚΔΟΣΗΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΑΡΑΜΠΑΤΖΗΣ
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΒΛΑΧΑΚΗΣ
ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ. ΠΡΩΤΟΠΑΠΑΔΑΚΗΣ

ISBN: 978-618-84298-5-7

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟΥ ΜΕΛΕΤΗΣ ΤΟΥ ΘΕΣΜΙΚΟΥ ΛΟΓΟΥ, Ε.Κ.Π.Α.
ΑΘΗΝΑ 2019

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ «ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ», Ε.Κ.Π.Α.
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΜΕΛΕΤΗΣ ΘΕΣΜΙΚΟΥ ΛΟΓΟΥ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

ΕΙΚΑΣΤΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ - ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ:
ΑΧΙΛΛΕΑΣ ΚΛΕΙΣΟΥΡΑΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ

DIANE CUNY.....	11
Ο ΟΜΗΡΟΣ ΚΑΙ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΚΕΨΗ: ΜΕΡΙΚΟΙ ΣΤΟΧΑΣΜΟΙ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΑΧΙΛΛΕΑ ΚΑΙ ΠΡΙΑΜΟΥ (<i>ΙΛΙΑΣ</i> , Ω΄)	
HOMER AND GREEK THOUGHT. SOME REFLECTIONS ON THE MEETING BETWEEN ACHILLEUS AND PRIAM IN <i>ILIAD'S</i> BOOK 24.....	29
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΑΡΑΜΠΑΤΖΗΣ.....	43
ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΤΟ ΑΡΧΙΚΕΙΜΕΝΟ. ΜΕΡΙΚΕΣ ΣΚΕΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΟΜΗΡΟ ΚΑΙ ΤΗ <i>ΒΙΒΛΟ</i>	
ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ ΚΑΚΟΛΥΡΗΣ.....	53
Η ΦΙΛΟΞΕΝΙΑ ΣΤΗΝ ΟΜΗΡΟΥ <i>ΟΔΥΣΣΕΙΑ</i> ΚΑΙ ΤΗ <i>ΒΙΒΛΟ</i>	
ΑΧΙΛΛΕΑΣ ΚΛΕΙΣΟΥΡΑΣ.....	63
ACHILLES' JOURNEY OF SELF-DISCOVERY: FROM <i>ΚΛΕΟΣ</i> TO <i>ΕΛΕΟΣ</i>	
ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ. ΠΡΩΤΟΠΑΠΑΔΑΚΗΣ.....	77
ΑΙΑΣ	
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΤΕΙΡΗΣ.....	85
Ο ΟΜΗΡΟΣ ΣΤΟ ΔΥΤΙΚΟ ΜΕΣΑΙΩΝΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗ	

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΒΛΑΧΟΠΟΥΛΟΣ.....	95
Η <i>ΟΔΥΣΣΕΙΑ</i> ΤΟΥ ΟΜΗΡΟΥ ΚΑΙ Η <i>ΟΔΥΣΣΕΙΑ</i> ΤΟΥ <i>ΔΙΑΣΤΗΜΑΤΟΣ</i> ΤΟΥ ΣΤΑΝΛΕΪ ΚΙΟΥΜΠΡΙΚ	

ΠΕΝΝΥ ΓΡΟΥΒΑ	105
Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΨΥΧΗΣ ΣΤΑ ΟΜΗΡΙΚΑ ΕΠΗ	
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ Ι. ΚΩΤΣΙΡΑΣ	111
ΟΙ ΠΕΡΙ ΤΟ «ΝΟΕΙΝ» ΕΝΝΟΙΕΣ ΤΟΥ ΟΜΗΡΟΥ ΚΑΙ Η ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΑΥΤΩΝ	
ΓΙΩΡΓΟΣ ΜΠΑΝΙΩΚΟΣ	123
Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΔΙΕΡΓΑΣΙΩΝ ΤΟΥ ΠΕΝΘΟΥΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΘΡΗΝΟΥ ΣΤΗΝ <i>ΙΛΙΑΔΑ</i> ΤΟΥ ΟΜΗΡΟΥ	
ΓΙΩΡΓΟΣ ΜΠΙΦΗΣ	133
Η ΣΥΝΥΦΑΝΣΗ ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ ΚΑΙ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ ΣΤΗΝ <i>ΟΔΥΣΣΕΙΑ</i> : ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑΣ	
ΕΛΠΙΝΙΚΗ Α. ΤΣΙΚΛΕΙΔΗ	139
Η ΠΑΙΔΑΓΟΓΙΚΗ ΑΞΙΑ ΤΩΝ ΕΠΩΝ ΤΟΥ ΟΜΗΡΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΦΗΒΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ	
ΤΑΞΙΑΡΧΗΣ ΤΣΙΜΠΕΡΗΣ	145
ΒΙΟΙ ΠΑΡΑΛΛΗΛΟΙ: ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ ΚΑΙ ΘΕΙΟ ΣΤΟ ΟΜΗΡΙΚΟ ΕΠΟΣ	
ΦΙΛΙΠΠΟΣ Β. ΦΙΛΙΟΣ	153
Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΑΡΕΤΗΣ ΣΤΟΝ ΟΜΗΡΟ	